

Dom Turecki

2020-11-13

Tym razem w ramach cyklu #krakowheritage szlakiem odnowionych zabytków Krakowa wybieramy się na spacer do kamienicy zwanej Domem Tureckim położonej u zbiegu ulic Długiej 31 i Pędzichów 2. Zapraszamy zarówno do poznawania ciekawej architektury, jak też nie mniej fascynującej historii osób związanych z kamienicą.

Pierwsza kamienica w tej lokalizacji została zbudowana w latach 1883-1885, była dwupiętrowa. W 1910 roku została przebudowana dla Artura Teodora Rayskiego, herbu Korab, uczestnika powstania styczniowego i oficera armii osmańskiej w Turcji. Rayski (według wersji syna) miał być oficerem osmańskim podczas wojny Imperium Osmańskiego z Rosją w 1877 roku. Jedyna rzecz potwierdzona w źródłach mówi, że Rayski został awansowany na stopień kapitana z datą 1 lipca 1877 roku. Ta nominacja dotarła do niego, gdy służył w Legionie Polskim. Po zakończeniu zmagania rosyjsko-tureckich Teodor pracował przy budowie linii kolejowej prowadzącej z Konstantynopola do Belgradu. W tym okresie wziął ślub z Józefą Rajską z domu Syroczyńską. W Stambule przyszło na świat ich najstarsze dziecko, córka Janina. Do Galicji przybył w 1890 roku, zamieszkał w Krakowie w kamienicy przy ulicy Pędzichów. Tutaj przyszło na świat dwoje jego kolejnych dzieci: córka Teodora i syn Ludomił.

O właścicielu Domu Tureckiego krążyły różne plotki. Mówiono między innymi, że Rayski sprowadzał tam muezzina, który wyśpiewywał wezwanie na modlitwę, aby w ten sposób przypominać strony rodzinne muzułmańskiej żonie, którą Rayski miał ponoć przywieźć z Egiptu. Inna wersja głosi, że muezzin miał wzywać na modlitwę nie kogo innego, jak Teodora. Jest jeszcze trzecia wersja według której to sam właściciel śpiewał ezan. I chociaż uważa się, że w każdej plotce czy legendzie tkwi ziarno prawdy, to nie ma potwierdzenia, by Rayski miał egipską żonę.

Jerzy Siemisław Łątka – pisarza, etnolog, orientalista, doktor nauk humanistycznych z zakresu historii kultury na podstawie zebranych relacji podaje, że stosunki między małżonkami nie były zbyt dobre, a w domu najstarszej córki niewiele mówiło się o ojcu. Jednak trudno na tej podstawie wnioskować o muzułmańskiej żonie. Łątka zwraca uwagę, że aby w tamtych czasach poślubić kobietę wyznającą islam, należało samemu przejść na tę religię, po czym możliwe byłoby wielożeństwo (posiadanie czterech żon, przy czym ta pierwsza musiała zgodzić się na następną). Rodzi się więc kolejne pytanie, czy Józefa jako Polka i katoliczka pozwoliłaby mężowi na kolejny ślub? I czy stać go było na posiadanie kolejnej małżonki, której musiał zapewnić godne, dostatnie życie?

Łątka twierdzi także, że wnuczka Teodora – Ewa Prażmowska nic nie wiedziała o drugiej żonie dziadka, ale słyszała, że w pomieszczeniu z minaretem modlił się nie kto inny, jak Teodor Rayski, który podobno miał przejść na islam. Rayski spędził w Turcji wiele lat. Choć oficer w osmańskiej armii nie musiał wyznawać oficjalnie państwowej religii, to przejście na islam umożliwiałoby szybszy awans. Badacz zwraca uwagę na kontekst historyczny – Rzeczpospolitej Obojga Narodów nie było wtedy na mapie, a państwa zaborcze, których obywatelami byli Polacy, mogły zażądać od Imperium Osmańskiego ekstradycji. Ratunkiem było wtedy przejście na islam, bo osoby tego wyznania nie podlegały umowom. Konwersja Rayskiego wydaje się więc prawdopodobna, ale czy dotyczyła tylko jego, czy także jego żony Józefy? To już pozostanie zagadką.

Wróćmy jednak do samego budynku. Projekt przebudowy elewacji kamienicy został zatwierdzony przez władze miejskie 7 czerwca 1910 r. Dokument został podpisany przez Józefę Rayską, podaną jako właścicielkę domu. Autorem projektu przebudowy był Henryk Lamensdorf, krakowski architekt, absolwent Wydziału Budowlanego Krakowskiej Szkoły Przemysłowej. Lamensdorf był właścicielem firmy architektoniczno-budowlanej działającej w Krakowie w pierwszej połowie XX wieku. Przedsiębiorstwo znane było z kosztowych realizacji charakteryzujących się wysokim standardem oraz innowacyjnymi rozwiązaniami architektonicznymi, zwłaszcza we wnętrzach i klatkach schodowych, które wyposażał w windy, co wówczas było rzadkością.

Po przebudowie powstał trzypiętrowy, czteroskrzydłowy dom z wewnętrznym podwórzem. Szczyt budynku zdobi nadwieszona wieżyczka- minaret, otoczona galeryjką i nakryta hełmem stożkowym z półksiężycem. W narożnikach znajdują się dwie mniejsze wieżyczki- minarety. Do minaretu wchodziło się ze strychu. Wewnątrz miał on przypominać meczet z widoczną wnęką modlitewną, wybudowany z zachowaniem muzułmańskich zasad. Mihrab zwrócony był w kierunku Mekki. Obiekt nie zmienił się prawie wcale przez minione 110 lat.

Na frontowej elewacji Domu Tureckiego znajduje się tablica pamiątkowa poświęcona generałowi brygady pilotowi Ludomiłowi Rayskiemu – twórcy polskiego lotnictwa, który mieszkał w tym domu. Natomiast na niewielkim skwerku przed kamienicą znajduje się kolumna z figurą Matki Bożej. Ufundowali ją we wrześniu 1865 roku mieszkańcy ówczesnego przedmieścia, po tym jak znajdująca się tu wcześniej figura została zniszczona podczas burzy, która miała miejsce w lipcu tegoż roku.

Kamienica u zbiegu ulic Długiej 31 i Pędzichów 2, przebudowana według projektu Henryka Lamensdorfa, zwana Domem Tureckim wpisana jest do rejestru zabytków pod nr A-782. W latach 2013-2014 przeprowadzono remont konserwatorski elewacji frontowej Domu Tureckiego, przywracając pierwotną kolorystykę, którą odkryli konserwatorzy dzieł sztuki podczas badań stratygraficznych. Dofinansowanie remontu z budżetu miasta wyniosło łącznie 240 tys. zł i stanowiło 45 proc. poniesionych kosztów.

Kamienica przed remontem. Fot. Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego UMK

Opis został przygotowany w oparciu o dostępne źródła historyczne i parafialne oraz rys historyczny zawarty w programach prac konserwatorskich.

W cyklu [#krakowheritage](#) przybliżamy odnowione krakowskie obiekty. Zachęcamy do spacerowania ich szlakiem i publikowania zdjęć z tych wędrówek w mediach społecznościowych z hasztagiem #krakowheritage. Wspólnie pokażmy, że jesteśmy dumni z efektów opieki nad zabytkami naszego miasta. Bądź turystą w swoim mieście – #zwiedzajKrakow i odkrywaj na nowo cenne zabytki.

Chcesz poznać więcej odnowionych zabytków Krakowa? – pozostałe odcinki cyklu #krakowheritage możesz znaleźć [tutaj](#).